

SPIS TREŚCI

Od Redakcji Naczelnej	5
Przedmowa	7

1. Podstawy metodologiczne (7). 2. Konstrukcja pracy (10). 3. Przygotowanie pierwszego tomu (16).

EPOKA WSPÓLNOTY PIERWOTNEJ

Wiadomości wstępne (A. Gieysztor)

1. Przegląd źródeł (21). 2. Przegląd historiografii (24).

Rozdział pierwszy. Najdawniejsze społeczeństwa ludzkie na ziemiach polskich	27
---	----

1. Epoka lodowa (plejstocen) i pochodzenie człowieka (27). 2. Społeczeństwo starszego paleolitu (30).

Rozdział drugi. Okres kształtowania się wspólnoty rodowej od młodszego paleolitu (od ok. 120 000 r. p.n.e.); początki rolnictwa i hodowli od neolitu do epoki brązu (do ok. 1600 r. p.n.e.)	32
---	----

1. Kształtowanie się wspólnoty rodowej; młodszy paleolit i mezolit (od ok. 120 000 do 2500 r. p.n.e.) (32). 2. Neolit. Początki rolnictwa kopieniackiego i hodowli (35). 3. Stosunki etniczne, gospodarczo-społeczne i kulturalne na ziemiach polskich i sąsiednich na przełomie III i II stulecia p.n.e. (37).

Rozdział trzeci. Okres patriarchalnej wspólnoty rodowej od upowszechnienia się brązu do środkowego okresu lateńskiego. Początki Słowiańszczyzny	40
---	----

1. Wzrost eksploatacji bogactw naturalnych i rozwój zajęć produkcyjnych (40). 2. Rozkwit rodu ojcowskiego. Plemiona patriarchalnych wspólnot rodowych (42). 3. Początki kształtowania się Słowiańszczyzny. Kultura łużycka (44). 4. Walki plemienne późnego okresu halszackiego; zanik kultury łużyckiej we wczesnym okresie lateńskim (48).

Rozdział czwarty. Narastanie różnic społecznych. Związki Wenedów na ziemiach polskich w II—I w. p.n.e. i w pierwszej połowie I tysiąclecia n.e.	50
---	----

1. Późny okres lateński (I w. p.n.e.); dalsze upowszechnienie znajomości żelaza (50). 2. Słowianie na przełomie naszej ery i w pierwszych jej wiekach. Wenedowie i ludy germańskie (51). 3. Podstawy gospodarcze okresu

tw. rzymskiego (I—IV w. n.e.) (55). 4. Początki rozkładu patriarchalnej wspólnoty rodowej; powstawanie wspólnoty terytorialnej (57). 5. Udział Słowian w zmianach etnicznych Europy środkowej (59). 6. Przesilenie polityczne VI—VII w. na ziemiach polskich i jego konsekwencje społeczne (61).

EPOKA FEUDALIZMU DO POŁOWY XVIII WIEKU

Główne poglądy na dzieje Polski przedrozbiorowej (M. Serejski)

1. Historiografia w okresie rozkładu feudalizmu (65). 2. Historiografia polska w okresie rozwoju kapitalizmu (72). 3. Historiografia w okresie imperializmu (82). 4. Historiografia w Polsce Ludowej (96).

Dział pierwszy

POCZĄTKI FEUDALIZMU I SPOŁECZEŃSTWO WCZESNOFEUDALNE

Wiadomości wstępne (A. Gieysztor)

Rozdział pierwszy. Przegląd źródeł historycznych do dziejów Polski w okresie wczesnofeudalnym	98
1. Źródła pisane (98). 2. Źródła materialne (102).	
Rozdział drugi. Główne zagadnienia okresu w literaturze historycznej	104
1. Siły wytwórcze (104). 2. Ustrój rodowy i plemienny. Geneza państwa (105). 3. Początki chrześcijaństwa i organizacja kościoła (108). 4. Monarchia wczesnofeudalna w Polsce (108).	
Rozdział trzeci. Charakterystyka procesu dziejowego	110
1. Charakterystyka rozwoju wewnętrznego oraz podstawy wyodrębniania tego okresu i jego podziału na podokresy (110). 2. Polska na widowni międzynarodowej w okresie wczesnośredniowiecznym (113).	

Część pierwsza

Kształtowanie się społeczeństwa klasowego i pierwsze organizacje państwowe na ziemiach polskich od VI do połowy IX w. (A. Gieysztor)

Rozdział pierwszy. Rozwój rolnictwa stałego i kształtowanie się klas społecznych	118
1. Podstawy geograficzne, bogactwa naturalne, stosunki osadnicze i demograficzne (118). 2. Wzrost produkcji rolniczo-hodowlanej, handel z innymi krajami (120). 3. Warunki materialne bytu ludności (124). 4. Kształtowanie się układu klasowego (126).	
Rozdział drugi. Kształtowanie się organizacji państwowych od IV w. do połowy IX w.	129
1. Opola i grody. Władza polityczna (129). 2. Terytorialne organizacje polityczne na ziemiach polskich w IX w.; stosunki z innymi krajami (132).	
Rozdział trzeci. Kultura ziem polskich od VI w. do połowy IX w.	137
1. Wierzenia (137). 2. Język (140). 3. Kultura artystyczna (141).	

Część druga

Ukształtowanie się państwa polskiego od połowy IX w.
do końca X w. (*A. Gieysztor*).

- Rozdział pierwszy.** Społeczeństwo wczesnofeudalne i jego podstawy gospodarcze 142
1. Obszar, zaludnienie, osadnictwo (142). 2. Gospodarstwo chłopskie i wielka własność ziemska (143). 3. Powstanie miast (145). 4. Handel obcy (147). 5. Stosunki społeczne; pogłębianie się różnic klasowych (150). 6. Warunki materialne bytu ludności (151).
- Rozdział drugi.** Organizacje państwowe na ziemiach polskich w IX w. i w pierwszej połowie X w. 155
1. Śląsk i Wiślanie (155). 2. Ekspansja morawska w Polsce południowej (156). 3. Ósrodek państwowy na obszarze Polan (157).
- Rozdział trzeci.** Konsolidacja aparatu państwowego w drugiej połowie X w. i ustalenie państwa polskiego 159
1. Państwo polskie w drugiej połowie X w. (159). 2. Przyjęcie chrześcijaństwa (160). 3. Przymierze polsko-czeskie i sprawy wileckie (163). 4. Stosunki państwa polskiego z państwem niemieckim (164). 5. Zakończenie budowy terytorialnej państwa polskiego (165). 6. Stosunki z Rusią Kijowską (167). 7. Zarząd państwa; wojsko i sztuka wojenna (168).
- Rozdział czwarty.** Kultura polska w IX i X wieku 170
1. Kultura umysłowa i artystyczna (170). 2. Kształtowanie się narodowości polskiej (173).

Część trzecia

Monarchia wczesnofeudalna w XI w. i do połowy XII w. (*M. Szczaniecki*)

- Rozdział pierwszy.** Umocnienie i rozbudowa bazy feudalnej 175
1. Ruchy ludności, kolonizacja pustkowi i osadnictwo jenieckie (175). 2. Gospodarstwo chłopskie i zróżnicowanie produkcji wiejskiej. Ciężary państwowe i dominialne (176). 3. Uzależnienie ludności wolnej od panów feudalnych (177). 4. Wzrost wielkiej własności ziemskiej świeckiej i kościelnej (179). 5. Miasta i miejska produkcja rzemieślnicza. Targi (182). 6. Handel międzynarodowy. Upowszechnienie pieniądza krajowego (185). 7. Warunki materialne bytu ludności (187).
- Rozdział drugi.** Aktywność polityczna Polski w pierwszej ćwierci XI w. 190
1. Zjazd gnieźnieński i próba ustalenia współpracy z Cesarstwem (190). 2. Zajęcie Łużyc i Miłska. Chwilowe opanowanie Czech (191). 3. Wojny z Cesarstwem o Łużycę i Miłsko. Pokój budziszyński (1018) (194). 4. Przymierze z Świętoplekiem ruskim. Zajęcie Grodów Czerwieńskich (198). 5. Koronacja Bolesława Chrobrego i Mieszka II oraz jej znaczenie wewnętrzne i międzynarodowe (199).
- Rozdział trzeci.** Powstanie ludowe 200
1. Powodzenia wojenne Mieszka II i załamanie się polskiej potęgi militarnej (200). 2. Rządy Bezpryma i chwilowy podział Polski (202). 3. Wystąpienie

możnych przeciw władzy centralnej i kryzys monarchii (203) 4. Wybuch i przebieg powstania ludowego (204). 5. Niszczycielski najazd Brzetysława i zabór Śląska (206).

- Rozdział czwarty.** Odbudowa monarchii wczesnofeudalnej 207
1. Powrót Kazimierza, jego sojusz z Rusią i walka o odzyskanie Mazowsza i Pomorza (207). 2. Odzyskanie Śląska Odbudowa międzynarodowego stanowiska Polski (208) 3. Odbudowa aparatu państwowego oraz organizacji kościelnej (208). 4. Polityka zewnętrzna Bolesława Śmiałego. Walki z Czechami i Pomorzaniem. Porozumienie z Rusią (209). 5. Polska wobec walki Cesarstwa z papieżem. Uniezależnienie się od Cesarstwa i porozumienie z papieżem (212). 6. Koronacja 1076 r. jako wyraz dążeń do utrzymania jedności państwowej (213).
- Rozdział piąty.** Przejawy rozdrobnienia feudalnego w drugiej połowie XI w. 214
1. Wznowienie walki możnowładztwa z władzą centralną Bunt możnych. Wypnanie Bolesława Śmiałego (214). 2. Władysław Herman i rządy centralistyczne Sieciecha (215). 3. Dalsze walki możnych z władzą centralną Podział kraju między synów książęcych (217) 4. Osłabienie Polski na arenie międzynarodowej u schyłku XI w. (218) Stosunki z Rusią w ostatniej ćwierci XI w. (219)
- Rozdział szósty.** Przywrócenie monarchii 220
1. Walka Bolesława ze Zbigniewem o jedność państwa (220). 2. Obrona niepodległości Polski przed Cesarstwem (1109) (221). 3. Podbój i przyłączenie Pomorza Zachodniego do Polski (224). 4. Osłabienie stanowiska międzynarodowego Polski u schyłku rządów Krzywoustego w związku z narastaniem elementów rozdrobnienia feudalnego (226). 5. Stosunki polsko-ruskie za Bolesława Krzywoustego (227). 6. Statut Krzywoustego 1138 r. — próbą kompromisu z tendencjami odśrodkowymi (228).
- Rozdział siódmy.** Ustrój monarchii wczesnofeudalnej 231
1. Walka o niepodległość na zewnątrz (231). 2. Władza książęca i organy centralne. Organizacja skarbowa (232). 3. Wojsko i sztuka wojenna (233)
  4. Organizacja terytorialna. Specyficzne cechy ustroju Pomorza (236)
  5. Organizacja kościelna w służbie monarchii wczesno-feudalnej (237)
  6. Początki immunitetów na rzecz możnych i kościoła (239).
- Rozdział ósmy.** Kultura polska w dobie monarchii wczesnofeudalnej 240
1. Obyczaje (240). 2. Upowszechnienie się chrześcijaństwa (242) 3. Oświata i piśmiennictwo (245). 4. Sztuki plastyczne (246) 5. Ideologia polityczna monarchii wczesnofeudalnej, świadomość narodowa i przywiązanie do ojczyzny mas ludowych (248).

Dział drugi

EPOKA FEUDALIZMU. NASILENIE RUCHU OSADNICZEGO I ROZWÓJ GOSPODARKI CZYNszOWEJ OD POŁOWY XII DO POŁOWY XV W.

Wiadomości wstępne

- Rozdział pierwszy.** Przegląd źródeł historycznych do dziejów w okresie nasilenia ruchu osadniczego i rozwoju gospodarki czynszowej (A. Gieysztor) 250

1. Uwagi ogólne (250). 2. Źródła wytwarzane przez klasę panującą w związku z jej działalnością gospodarczą (250). 3. Źródła wytwarzane przez mieszczan i miasta oraz przez ludność chłopską (252). 4. Źródła wytwarzane w związku z działalnością wewnętrzną państwa (253). 5. Źródła wytwarzane w związku z działalnością zewnętrzną państwa (254). 6. Źródła wytwarzane przez kościół (255). 7. Historiografia (256). 8. Literatura naukowa i piękna (258). 9. Źródła materialne (259).
- Rozdział drugi. Główne zagadnienia okresu w literaturze historycznej (*J. Baszkiewicz*) 260
1. Rozwój osadnictwa wiejskiego i sił wytwórczych (260). 2. Struktura społeczna i zawodowa ludności chłopskiej (261). 3. Geneza i kształtowanie się stanu szlacheckiego (262). 4. Geneza, rozwój i ustrój miast polskich (263). 5. Geneza i znaczenie rozdrobnienia feudalnego (264). 6. Zjednoczenie państwowe Polski (265). 7. Monarchia stanowa XIV—XV w. (266). 8. Agresja feudałów niemieckich (267). 9. Unia polsko-litewska (267). 10. Badania z dziejów kultury umysłowej i prądów ideologicznych (268).
- Rozdział trzeci. Charakterystyka procesu dziejowego (*J. Baszkiewicz*) 270
1. Charakterystyka rozwoju wewnętrznego (270). 2. Wyodrębnienie okresu i jego podział na podokresy (*Redakcja*) (274). 3. Sytuacja Polski na arenie międzynarodowej (276).

Część czwarta

Powstanie i utrwalenie rozdrobnienia feudalnego
od połowy XII do połowy XIII w. (*G. Labuda i J. Bardach*)

- Rozdział pierwszy. Ruch kolonizacyjny i początki gospodarki czynszowej 290
1. Ogólny rozwój osadnictwa wiejskiego (290). 2. Wieś jako jednostka osadnicza. Rozmiary i technika gospodarki chłopskiej (284). 3. Zróżnicowanie społeczne wsi. Wzrost ciężarów gospodarstwa chłopskiego (286). 4. Dalsze stadia uzależnienia chłopstwa. Walka chłopów przeciw uciskowi i wyzyskowi feudalnemu (289). 5. Osadnictwo na prawie polskim (291). 6. Rozwój wielkiej własności (292). 7. Organizacja wielkiej własności i rozwój immunitetu (294). 8. Osłabienie pozycji ludności wolnej i niższego rycerstwa (296). 9. Rozwój życia miejskiego w podgrodziach i osadach targowych (297). 10. Początki kolonizacji obcej (299). 11. Warunki materialne bytu ludności (301).
- Rozdział drugi. Utrwalenie i wzrost rozbitcia dzielnicowego w XII i na początku XIII w. 304
1. Nieudana próba przywrócenia jedności państwa przez Władysława II (304). 2. Interwencja Cesarstwa i papieżstwa w sprawy polskie (306). 3. Powstanie zaborczych marchii niemieckich na ziemiach Słowiańszczyzny zachodniej (307). 4. Śląsk pod rządami synów Władysława Wygnańca (308). 5. Wzrost znaczenia możnowładztwa w Małopolsce (309). 6. Objęcie pryncypatu przez Kazimierza Sprawiedliwego (311). 7. Rozwój gospodarczy i społeczny Pomorza Zachodniego i jego stosunek do państwa polskiego (312). 8. Stosunki z Rusią i dalsze walki o tron krakowski (315). 9. Wzrost potęgi kościoła w Polsce. Zmiany w organizacji kościelnej (317). 10. Walka

kościół o wyzwolenie się spod władzy państwowej na przełomie XII—XIII w. (322). 11. Osłabienie międzynarodowego stanowiska Polski. Załamanie się pryncypatu na początku XIII w. (324).	
Rozdział trzeci. Monarchia śląska Henryków	326
1. Rozwój gospodarczy i społeczny Śląska w XIII w. (326). 2. Walka o tron krakowski po śmierci Leszka (328). 3. Rozwój terytorialny państwa Henryków śląskich (329).	
Rozdział czwarty. Wzrost zagrożenia zewnętrznego Polski w połowie XIII w.	330
1. Mongołowie i Tatarzy przed najazdami na Ruś i Polskę (330). 2. Najazd mongolski na Ruś (332). 3. Najazd Mongołów na Polskę. Bitwa pod Legnicą (332). 4. Upadek monarchii Henryków Śląskich i skutki najazdu tatarskiego (335). 5. Najazdy Prusów na Mazowsze i Pomorze Gdańskie (336). 6. Sprowadzenie krzyżaków do Polski (338). 7. Podbój Prus przez krzyżaków (341). 8. Ustrój Zakonu i państwa krzyżackiego w Prusach (343). 9. Utrata ziemi lubuskiej (345).	
Rozdział piąty. Ustrój polityczny w dobie rozdrobnienia feudalnego	346
1. Decentralizacja władzy. Wiece feudalne (346). 2. Skarbowość księstw dzielnicowych (347). 3. Wojsko i sztuka wojenna (349). 4. Charakter państwowości polskiej w dobie rozdrobnienia feudalnego (352).	
Rozdział szósty. Kultura polska w dobie rozdrobnienia feudalnego	354
1. Rozwój szkolnictwa (354). 2. Dziejopisarstwo (355). 3. Ideologiczne oddziaływanie kościoła (358). 4. Sztuki plastyczne (363).	

Część piąta

Rozwój gospodarki towarowej. Narastanie tendencji zjednoczeniowych i utworzenie państwa polskiego

(od połowy XIII — do połowy XIV w.) (*J. Bardach i G. Labuda*)

Rozdział pierwszy. Rozwój gospodarki towarowej na wsi i w mieście	368
1. Dalsze wzmocnienie osadnictwa wiejskiego. Osadnictwo niemieckie i osadnictwo polskie na prawie niemieckim (368). 2. Rozwój sił wytwórczych i gospodarki towarowej na wsi (370). 3. Uposażenie w ziemię, ciężary oraz stanowisko prawne chłopów we wsiach na prawie niemieckim (373). 4. Organizacja wsi polskiej na prawie niemieckim (374). 5. Przemiany w organizacji wsi na prawie polskim (376). 6. Własność na prawie rycerskim. Poglębianie się różnic majątkowych wewnątrz klasy feudalów (378). 7. Lokacja miast. Ich zaludnienie (379). 8. Rozwój rzemiosła miejskiego (381). 9. Organizacja rzemiosła: cechy. Walki o udział we władzy w miastach (384). 10. Rozwój górnictwa (386). 11. Rozwój handlu i jego organizacja, drogi handlowe (388). 12. Zróżnicowanie społeczne i stosunki narodowościowe w miastach (391). 13. Ludność żydowska (393). 14. Organizacja samorządu miejskiego (394). 15. Uporządkowanie stosunków pieniężnych (396).	
Rozdział drugi. Warunki materialne bytu ludności	397
1. Zabudowania i mieszkanie (397). 2. Odzież (398). 3. Pożywienie (400).	
Rozdział trzeci. Poglębianie rozdrobnienia politycznego. Wystąpienie tendencji zjednoczeniowych	400

1. Sytuacja międzynarodowa Polski w czasach przewycięzania rozdrobnienia politycznego (400). 2. Próby przewycięzania rozbitcia na Śląsku wrocławskim (402). 3. Małopolska w drugiej połowie XIII w. (406). 4. Wzmożenie zagrożenia zewnętrznego i jego wpływ na powstanie tendencji zjednoczeniowych w Małopolsce (407). 5. Pogłębienie się rozdrobnienia feudalnego na Mazowszu i Kujawach (408). 6. Rola Mazowsza na północno-wschodniej granicy Polski (409). 7. Rozwój gospodarczy i społeczny Wielkopolski w drugiej połowie XIII w. (409). 8. Wzrost zagrożenia zewnętrznego Wielkopolski (411). 9. Ciężenie Pomorza Gdańskiego do Wielkopolski (413). 10. Rozwój gospodarczy i społeczny Pomorza Zachodniego (414). 11. Sytuacja polityczna Pomorza Zachodniego (415).

Rozdział czwarty. Pierwsze próby zjednoczenia Polski na przełomie XIII—XIV w. 419

1. Nieudane próby odbudowania jedności Polski podejmowane z Małopolski i Śląska, rola patrycjatu miejskiego (419). 2. Zwycięstwo tendencji zjednoczeniowych w państwie i ich przesłanki ekonomiczne i społeczne (420). 3. Początki rządów Wacława II (423). 4. Ośrodkowa rola Wielkopolski w procesie zjednoczeniowym. Koronacja Przemysła II i jego śmierć (424). 5. Próba zjednoczenia Polski pod hegemonią Czech. Wacław II czeski na tronie polskim (425). 6. Załamanie się panowania królów czeskich w Polsce (427).

Rozdział piąty. Przewycięzanie rozdrobnienia feudalnego. Powstanie Królestwa Polskiego 428

1. Walka pod wodzą Łokietka o utworzenie polskiego państwa narodowego (428). 2. Agresja brandenburska na Pomorze Gdańskie i zdradzieckie opowanie tej dzielnicy przez krzyżaków (429). 3. Bunt patrycjatu niemieckiego w Krakowie (431). 4. Częściowe zjednoczenie Polski i koronacja Łokietka (432).

Rozdział szósty. Utwierdzenie Królestwa Polskiego 435

1. Sytuacja międzynarodowa w pierwszej połowie XIV w. (435). 2. Kujawy i Mazowsze wobec sprawy zjednoczenia państwa (436). 3. Pomorze Zachodnie w końcu XIII i pierwszej połowie XIV wieku (437). 4. Spór o Pomorze Gdańskie; proces polsko-krzyżacki 1320—1321 (439). 5. Walka o ziemię lubuską (440). 6. Odpadnięcie Śląska (443). 7. Wojna z krzyżakami o Pomorze (445). 8. Wstąpienie na tron Kazimierza Wielkiego. Spór dyplomatyczny z krzyżakami i pokój kaliski w 1343 r. (448). 9. Nieudane próby odzyskania Śląska. 10. Ekspansja polska na Ruś halicko-włodzimierską (451).

Rozdział siódmy. Podstawy ustrojowe państwa polskiego 452

1. Formowanie się stanów (452). 2. Stan rycerski (453). 3. Stan duchowny (456). 4. Stan mieszczański (457). 5. Stan kmiecy (458). 6. Formowanie się organizacji terytorialnej i administracji Królestwa Polskiego (458). 7. Załamanie się systemu ciężarów książęcych i formowanie nowego ustroju skarbowego (462). 8. Wojsko i sztuka wojenna (464). 9. Zjazdy prowincjonalne i walne (466). 10. Prawo ziemskie i miejskie (467).

Rozdział ósmy. Kultura polska w dobie zjednoczenia 472

1. Rozwój szkolnictwa i zainteresowania naukowe (472). 2. Wychowanie (473). 3. Literatura duchowna. Kroniki. Początki literatury w języku pol-

skim (474). 4. Twórczość ludowa i mieszczańska (476). 5. Herezje jako wyraz ideologii antyfeudalnej (477). 6. Muzyka (480). 7. Gotyk w sztukach plastycznych (480). 8. Kształtowanie się ideologii zjednoczeniowej; wzrost polskiej świadomości narodowej (486).

Część szósta

Monarchia stanowa od połowy XIV do połowy XV w.

- Rozdział pierwszy.** Rozkwit gospodarki czynszowej i pierwsze objawy jej zahamowania (*Z. Kaczmarczyk*) 489
1. Obszar i zaludnienie państwa (489). 2. Rozwój kolonizacji wewnętrznej oraz na kresach północnych, południowych i wschodnich (490). 3. Postęp w technice rolnej (494). 4. Gospodarka chłopska, jej wielkość, obciążenia powinnościami i ich rodzaje (497). 5. Tworzenie się gospodarstwa folwarcznego (500). 6. Stanowisko prawne chłopa i tendencje do ograniczenia swobody ludności chłopskiej i pogłębienia zależności feudalnej (501). 7. Walka chłopa przeciw zwiększonemu uciskowi feudalnemu i jej zastrzeżenie się w drugim dziesięcioleciu XV w. (503). 8. Warstwa sołtysów i jej różnorodny skład społeczny (504). 9. Rozmiary wielkiej własności ziemskiej i jej produkcja. Gospodarka leśna (504). 10. Uwarstwienie w obrębie klasy panów feudalnych (507).
- Rozdział drugi.** Rozkwit miast, wytwórczości rzemieślniczej i górniczej oraz handlu (*E. Maleczyńska*) 509
1. Wzrost liczby ludności miejskiej i miast (509). 2. Przemiany w technice i wzrost wytwórczości rzemieślniczej i górniczej (510). 3. Organizacja wytwórczości rzemieślniczej i górniczej (515). 4. Rozwój handlu, jego charakter i organizacja (517). 5. Rozmiary akumulacji środków pieniężnych w rękę mieszczaństwa i miast, skarbowość miejska, kredyt, stosunki monetarne (519). 6. Warstwy ludności miejskiej i ich dążenia (520). 7. Stosunki narodowościowe w miastach (523). 8. Walki klasowe i radykalna ideologia w miastach (525).
- Rozdział trzeci.** Warunki materialne bytu ludności (*E. Maleczyńska*) 530
1. Zabudowania i mieszkanie (530). 2. Odzież (532). 3. Pożywienie (534).
- Rozdział czwarty.** Polityka gospodarcza i centralizacja monarchii do 1370 r. (*Z. Kaczmarczyk*) 535
1. Rola dziejowa monarchii stanowej (535). 2. Podstawy terytorialne i gospodarcze monarchii w połowie XIV w. (536). 3. Unifikacja systemu pieniężnego, podatki, rewindykacja dóbr królewskich i reorganizacja żup (537). 4. Tendencje centralistyczne. Znaczenie ustawodawstwa Kazimierza Wielkiego dla centralizacji państwa (540). 5. Oparcie się na panach małopolskich i złamanie opozycji wielkopolskiej, rola doradców mieszczańskich (545).
- Rozdział piąty.** Polityka zagraniczna Polski do 1370 r. (*Z. Kaczmarczyk*) 546
1. Podstawy i cele polityki zagranicznej od połowy XIV w. do 1370 r. (546). 2. Ekspansja na Ruś halicką i zaniedbanie sprawy śląskiej (547). 3. Nawrót do sprawy śląskiej i zachodnio-pomorskiej (550). 4. Plany przyłączenia Pomorza Zachodniego (553).

- Rozdział szósty. Przejawy rozprzężenia feudalnego i jego przewyciężenie w latach 1370—1385 (*Z. Kaczmarczyk*) 554
1. Trudności rządów andegaweńskich w Polsce (554). 2. Wzrost uprzywilejowania szlachty w przywileju koszyckim, centralizacja najwyższych urzędów (558). 3. Polityka popierania miast i ugoda z duchowieństwem (559). 4. Przejawy tendencji dośrodkowych podczas bezkrólewia i początki panowania Jadwigi (560).
- Rozdział siódmy. Unia Polski z Litwą i walka z agresją Zakonu krzyżackiego (1385—1422). Polska wobec Czech i ziem litewsko-ruskich (*E. Maleczyńska*) 562
1. Państwo litewskie w XIV w. i jego podstawy gospodarczo-społeczne (562) (*Redakcja*). 2. Geneza unii Polski z Litwą (565). 3. Połączenie Polski z Litwą i jego znaczenie (567). 4. Stosunki z Zakonem do wybuchu „wielkiej wojny” (568). 5. „Wielka wojna” i bitwa pod Grunwaldem (573). 6. Dalsza walka dyplomatyczna i orężna z Zakonem do pokoju melneńskiego (1422). (579).
- Rozdział ósmy. Polska wobec Czech i ziem litewsko-ruskich w okresie rozwoju ruchu husyckiego (*E. Maleczyńska*) 583
1. Polska kandydatura na tron czeski (583). 2. Przymierze z Zygmuntem Luksemburskim i sprawa następstwa tronu w Polsce (584). 3. Wzrost aktywności taborytów czeskich. Powstanie na Śląsku (587). 4. Sprawa koronacji Witolda i wojna ze Świdrygiełłą (588). 5. Polska, Wielkie Księstwo Litewskie, Czechy husyckie i Zakon w latach 1431—1435 (590).
- Rozdział dziewiąty. Walka z przewagą magnacką i jej ograniczenie (1435—1454) w okresie rozwoju ruchu husyckiego (*E. Maleczyńska*) 594
1. Sytuacja wewnętrzna w Polsce w latach 1434—1438 (594). 2. Próba powstania husyckiego w Polsce i jej złamanie przez możnowładztwo. Upadek unii polsko-litewskiej (595). 3. Czasy panowania Władysława III na Węgrzech i bitwa pod Warną (598). 4. Walka Kazimierza Jagiellończyka z opozycją magnacką i wzrost znaczenia ogółu szlacheckiego (600).
- Rozdział dziesiąty. Ustrój państwowy Polski od połowy XIV do połowy XV w. (*Z. Kaczmarczyk*) 604
1. „Corona Regni Poloniae”, zakres władzy królewskiej i jej ograniczenie przez przywileje szlacheckie (604). 2. Stosunek państwa do kościoła (606). 3. Powstanie rady królewskiej jako organu możnowładztwa (608). 4. Zaczątki reprezentacji stanowej. Konfederacje (609). 5. Przeobrażenie się urzędów prowincjonalnych i centralnych; przemiany w organizacji sądownictwa (610). 6. Organizacja skarbowości królewskiej (613). 7. Wojsko i sztuka wojenna (615). 8. Ustrój polityczny i społeczny Mazowsza (617). 9. Organizacja Rusi halickiej i wprowadzenie w niej prawa polskiego w 1434 r. (619).
- Rozdział jedenasty. Rozwój wewnętrzny Śląska (*E. Maleczyńska*) 620
1. Rozwój stosunków na wsi śląskiej (620). 2. Rozwój miast i związki gospodarcze Śląska z innymi ziemiami polskimi (621). 3. Ustrój i administracja (622). 4. Stosunki etniczne i świadomość narodowościowa (623).

Rozdział dwunasty. Rozwój wewnętrzny Pomorza (<i>G. Labuda</i>)	626
1. Rozkwit gospodarczy państwa krzyżackiego w drugiej połowie XIV w. i jego załamanie na początku XV w. (626). 2. Agresywna polityka Zakonu niemieckiego wobec sąsiadów (628). 3. Kryzys państwa krzyżackiego w pierwszej połowie XV w. i początki życia stanowego (630). 4. Pogłębianie się rozbitcia feudalnego na Pomorzu Zachodnim w XIV i XV w. (633). 5. Międzynarodowe powiązanie dynastii pomorskiej z ościennymi państwami i próby oparcia się o Polskę w walce z Brandenburgią (636). 6. Ziemia lubuska pod rządami krzyżaków i Brandenburczyków (638).	
Rozdział trzynasty. Kultura polska w dobie monarchii stanowej (<i>E. Maleczyńska</i>)	640
1. Obyczaje (640). 2. Oświata i szkoły (644). 3. Prądy ideologiczne i nauka (646). 4. Piśmiennictwo, zaczątki widowisk i muzyka (650). 5. Sztuki plastyczne (<i>współ z P. Skubiszewskim</i>) (653). Dalszy rozwój narodowości polskiej (659).	
Spis map tekstowych	661
Spis ilustracji	662